

INTERVJUN

Läkaren Ingrid le Roux har behandlat undernärda barn i slummen utanför Kapstaden i nästan 30 år. När kampen mot apartheid var som intensivast gjorde hon det med livet som insats.

– Ibland visste jag inte om jag skulle komma hem levande till min man och tre barn, säger hon. År 2005 blev hon utnämnd till årets svenska kvinna 2005.

Doktor i Kapstadens slum och Desmond Tutus hem

Philani, organisationen som Ingrid le Roux arbetar för, har vuxit ordentligt. Från en småskalig klinik till sex rehabcenter i olika kåkstäder runt om Kapstaden.

Men det är en tillväxt med kluvna förtecken.

– Vi borde egentligen inte behövas i ett land som Sydafrika, säger Ingrid le Roux när vi ses på en terrass i Kapstaden med utsikt över Atlanten.

Verksamheten började i slutet av 1970-talet. Ett par medicinstudenter tog initiativ till en mobil barnklinik i en av kåkstäderna, Crossroads.

– Den var som ett slags motståndsrörelse mot apartheidregimen, minns Ingrid le Roux.

– Jag arbetade på hematologen vid Groote Schuur, för övrigt det sjukhus där Christiaan Barnard transplanterade det första människohjärtat, när studenterna frågade om jag kunde hjälpa till. Kontrasten var enorm. På sjukhuset hade vi alla nödvändiga resurser, men nästan inga på den rullande kliniken. Och behö-

ven i kåkstäderna var mycket stora.

Idag har Philani knappt hundra lokalt anställda hälsoarbetare. Många av dem är kvinnor som själva en gång fått hjälp av organisationen. De gör hembesök, driver förskolor för barnen och stödjer mödrarna på olika vis.

Ingrid le Roux är en rank kvinna i rågblont hår. Hon talar sakligt och med en röst man gärna lyssnar till. Svenskan är ledig, men fläckvis färgad av den sydafrikanska engelskan som varit hennes huvudsakliga språk sedan hon kom hit som utbildad läkare tillsammans med sin sydafrikanske man.

– Vi gifte oss 1972 och flyttade hit eftersom vi kände att vi kunde göra mer nytta här än i Sverige, säger hon.

Så är det av allt att döma fortfarande. En undersökning från 1994 i kåkstaden Khayelitsha visade att 12 procent av alla barn under 6 år var akut undernärda, berättar hon. 27 procent var tillväxthämmade som följd av kronisk undernäring.

Och idag förvärras situationen. Det märker Ingrid le Roux på sin dagliga mottagning dit barn remitteras akut av hälsoarbetare på hembesök.

– Jag har inga aktuella siffror men jag ser många barn

med kwashiorkor och marasm. Det var väldigt ovanligt för bara ett par år sedan. Ökningen beror främst på HIV-epidemin och uppblossningen av tuberkulos. Den stora fattigdom vi ser i dess spår är nästan obegriplig. Värst utsatta är kvinnor och barn.

De mest undernärda barnen kommer med sina mödrar till en av rehabklinikerna dagligen under två-tre månader för intensiv nutritionsrehabilitering och medicinsk vård. Mödrarna deltar i matlagningen för att lära sig mer om näringsriktig kost. Philani arrangerar även stödgrupper där mödrarna uppmuntras att starta egen verksamhet för att dryga ut inkomsten, exempelvis med pärlarbeten, vävning och textiltryck. För barnen driver Philani en förskoleverksamhet.

– De är ofta understimulerade, vilket har flera orsaker. Ett forskningsprogram som vi har ihop med Princetonuniversitetet i USA visar exempelvis att våra mödrar är signifikant mer deprimerade än andra. Dessutom har de sällan pengar att köpa leksaker för, och när man kämpar för att överleva tar det all tid och kraft.

En fjärdedel av de undernärda barnen som kommer till rehabklinikerna är HIV-smittade. För bara tre år sedan fanns

inga bromsmediciner för dem. Idag kan Philani, som för övrigt betyder »bli frisk«, remittera dem för behandling till Läkare utan gränser som arbetar i samma områden. Däremot är det svårt att ordna inläggande vårdplats till dem som behöver det – det lokala Röda korssjukhuset är helt enkelt fullbelagt.

– För mig signalerar allt det här att det borde råda undantagstillstånd i landet. Men eftersom det är de fattiga och unga som drabbas av HIV så märks det knappt. Epidemin ignoreras, och det är en stor tragedi för Sydafrika.

Situationen har därmed vissa likheter med den tid då Philani tog sina första stapplande steg, anser Ingrid le Roux. Fast då var problemet inte HIV, utan apartheidregimens systematiska rasförtryck. Svarta var förvisade till bantustans, s k hemländer. Männen kom till storstäderna i Sydafrika för att arbeta och bosatte sig i slumområdena.

– Fattigdomen var stor och kvinnorna förde en ständig kamp för att hålla ihop familjerna. De kom till Kapstaden illegalt, skickades in och ut ur fängelserna eller tillbaka till bantustans. Ibland jämnades kåkstäderna med marken. Kvinnorna hade ingen rätt till anställning eller sjukvård. Områdena fanns ju officiellt

FAKTA/Philani

Organisationen finansieras av Svenska Kyrkan, Drottning Silvias World Childhood Foundation, den sydafrikanska staten och bidrag från frivilliga.

Foto: Torbjörn Selander

En mor med sitt undernärda barn kommer till en av Philanis rehabcenter (t v). Ingrid le Roux tar handgripligen hand om en annan liten patient (ovan).

vägen utanför och blev hämtad av medarbetare. Tillsammans klättrade vi över taggtrådsstängsel in till området. Det var en väldigt jobbig tid. Jag hade tre små barn och visste ofta inte om jag skulle komma hem med livet i behåll. Men jag kunde ändå åka därifrån. Mina medarbetare fick stanna kvar.

Hur orkade du?

– Jag kände att det här var rätt plats för mig, och hade tur som fick göra något jag verkligen ville göra. Då är det lätt att jobba.

Ingrid le Roux insatser har rönt uppmärksamhet. År 2005 utnämndes hon till årets svenska kvinna av organisationen Swea. Dessutom har drottning Silvia och ett stort antal svenska läkare och medicinstudenter under årens lopp besökt Philani.

Självtal var hon i år inbjuden att tala vid ett seminarium om kvinnors hälsa under politikerveckan i Almedalen. Då föreslog hon att en kår av frivillig sjukvårdspersonal från Sverige och västvärlden bildas för att hjälpa till med behandling och sjukvård i länder där HIV-epidemin eskalerar, bland annat Sydafrika. Engagemanget som svenska organisationer visade i kampen mot apartheid behöver väckas till liv igen, anser hon.

Ser du din gärning som politisk?

– Jag är politiskt intresserad och mycket i Sydafrika är politik. Det var lätt att ta ställning under apartheidtiden. Linjerna mellan rätt och fel var tydliga.

Som husläkare åt Desmond Tutu, ärkebiskop och en av förgrundsfigurerna i kampen mot apartheidregimen, har

hon också fått viss inblick i politiken.

– Jag kände hans hustru när vi bodde i Johannesburg. När de också flyttade till Kapstaden frågade hon om jag ville vara hennes och Desmonds läkare.

I den egenskapen fick hon även hjälpa Nelson Mandela.

– När han släpptes ur fängelset i februari 2000 övernatade han första natten hos Desmond Tutu. De var oroliga för hans hälsa och kallade på mig. Det första han gjorde när jag hälsade på honom var att ge mig en stor kram, otroligt. Det lyste av glädje om honom. Det var hans första dag i frihet efter 27 år i fängelse. Jag har träffat honom flera gånger sedan dess. Han är en stor och ödmjuk man, precis som Desmond Tutu.

Björn Ramel
frilansjournalist

inte. Och jag som vit kvinna hade absolut ingen rätt att vara där, berättar Ingrid le Roux.

När läget var som värst under undantagstillstånden 1985–1986 hade hon svårt att ta sig till arbetet. Crossroads var omringat av militären. Skottlossningar, våld, bränder och arresteringar hörde till vardagen.

– Det var väldigt spänt. Jag fick parkera bilen vid motor-